

STARÁ ZMLUVA - ZASTARALÁ, ALEBO AKTUÁLNA?

Stará zmluva na kazateľni trpí. V zhromaždení sa z nej najčastejšie prečíta žalm na začiatok ako slávnostný vstup alebo pred úvahou k modlitebnej chvíli, a potom sa výklad obyčajne uberať smerom na texte nezávislým.

Inokedy sa Stará zmluva vykladá silne alegoricky a záleží len na fantázii a vkuse kazateľa, ako ďaleko zájde v pripodobňovaní starozmluvných príbehov ku každodennému životu súčasných veriacich. Naopak - opatrnejší medzi nami sa starozmluvným textom vyhýbajú a vykladajú jedine Novú Zmluvu.

Zdá sa mi, že tento problém je vyvolaný dvoma protichodnými vieroučnými tvrdeniami o Starej zmluve:

(1) Stará zmluva je Božie slovo. (2) Stará zmluva je zastaralá a je nahradená Novou Zmluvou.

Prvé tvrdenie na prvý pohľad vyžaduje rovnaký prístup k celej Biblii, kým druhé tvrdenie stavia jednu časť Biblie nad druhú.

1. OT NÁZOV A OBSAH STAREJ ZMLUVY

Tridsaťdeväť kníh Biblie kresťanmi nazývaných "Stará zmluva" (Starý zákon) dostalo tento názov od Origena podľa novozmluvných miest ako sú napr. 2 Kor 3:14 alebo Žid 8:13. Pri pozornejšom čítaní však zistíme, že tieto novozmluvné miesta nehovoria o tridsiatich deviatich knihách Biblie, ale o zmluve, ktorú Boh uzavrel s Izraelom na vrchu Sinai. Druhý list Korint'anom v nasledujúcom verši hovorí, že ide o Mojžiša ("keď sa číta Mojžiš") a list Židom cituje Jeremiášovo proroctvo o novej zmluve, kde sa hneď hovorí, že ide o zmluvu, keď boli otcovia vyvedení z Egypta (Jer 31:31, 32) - teda o zmluvu na Sinai. Centrálnou súčasťou tejto sinajskej zmluvy bol zákon (predovšetkým Desatoro), preto sa celá zmluva často označuje ako "Zákon", prípadne "Mojžišov zákon".

Toto je veľmi dôležitý fakt, pretože ukazuje, že nie celá Stará zmluva (39 kníh) je "stará zmluva" (sinajská), ale len tie časti, ktoré boli vydané na Sinajskom poloostrove, prípadne zopakované v prorokoch, žalmoch alebo v historických knihách v zmysle Mojžišovho zákona. O sinajskej zmluve (zákone) sa Nová zmluva vyjadruje ako o "starej" (zastaranej), jej príkázania sú zrušené (Ef 2:15), odstránené (Žid 7:18) a "boli povedané dávno žijúcim" (Mat 5:21), ale Ježiš ich nahrádza novými príkazmi.

Toto rozdelenie varuje pred vykladaním proroctiev alebo nemojžišových pasáží, konvenčne označovaných ako "Stará zmluva" (39 kníh), ako starej (sinajskej) zmluvy. Na druhej strane je zlé, ak sa vyučuje Mojžišov zákon v nemodifikovanej podobe ako sa to často deje v našich besiedkach napr. v prípade Desatora.

2. POROVNANIE ZMLUV

Uvádžam tu niekoľko dôležitých poznávacích znakov starej a novej zmluvy:

(1) SZ (Desatoro) bola vytesaná Božou rukou do kameňa (Ex 31:18), NZ je zapísaná do srdca človeka (2 Kor 3:3; Žid 8:10).

(2) SZ bola označovaná ako "Zákon Mojžišov" (Sk 13:39), NZ je nazývaná "Zákon Kristov" (Gal 6:2; 1 Kor 9:21), "Zákon Ducha života" (Rim 8:2), "dokonalý zákon slobody" (Jak 1:25).

(3) SZ prinášala odsúdenie a smrť (Rim 5), NZ prináša spravodlivosť a život (2 Kor 3:7-11).

(4) SZ bola sprostredkovaná anjelmi (Gal 3), NZ bola vydaná samotným Pánom (Žid 2:1-4).

(5) SZ bola zmluvou, podľa ktorej sa spravodlivosť dosahovala skutkami zákona, NZ je zmluvou, kde sa spravodlivosť dosahuje z viery (Gal 2:11,12).

Zmluva, ktorú Boh uzavrel s Izraelom prostredníctvom Mojžiša je doslovne vyhlásená za zastaranú, čo znamená neplatnú (Žid 8:13). Tento fakt sa niekedy obchádza delením sinajskej zmluvy na zákon morálny (Desatoro), obradný a občiansko-právny. No toto prehlásenie sinajskej zmluvy ako "zastaranej" o žiadnom takomto delení nehovorí. Naopak, Ježiš v Kázni na vrchu (Mat 5-7) mení práve etickú časť sinajskej zmluvy. Používa pri tom pojem "naplniť" (Mt 5:17), a toto naplnenie interpretuje v ďalších slovách (Mat 5:21, 27, 33, 38, 43) zmenou starých príkazov ("bolo povedané,

ale ja vám hovorím"). Staré prikázania sú teda nahradené novými, ale zároveň sú obsiahnuté a viac ako naplnené v Ježišových prikázaniach.

(Pokračovanie: O použití Starej zmluvy v cirkvi)

Použitie Starej zmluvy (39 kníh) v cirkvi

Exegéta musí vychádzať z jednoduchej skutočnosti, že nemôžu platiť dve zmluvy súčasne. Preto musí starozmluvné knihy vykladať cez "okuliare" Novej zmluvy, ktorá je dnes ako jediná v platnosti medzi Bohom a človekom a sinajské princípy sú v nej splnené. Toto je ľahšie vyhlásiť ako urobiť a predpokladá to veľmi dobrú znalosť Novej zmluvy, a to nielen znalosť jej textu, ale aj jej ducha.

Uvádžam tu pomôcku na rozlišovanie častí Starej zmluvy (39 kníh), ktoré nemôžu byť zrušené alebo pozmenené a časti, ktoré Nová zmluva pozmenila, prípadne nezopakovala. (Keď hovorím o "častiach", nechcem tým povedať, že ide o časť "od verša po verš". Ide o časť ako teologickú vrstvu SZ. Tá istá pasáž môže byť v jednej vrstve sinajská v inej vrstve novozmluvná!)

3. NEZMENENÉ "ČASTI" STAREJ ZMLUVY

3.1 Dejiny

Nie je potrebné vysvetľovať, že historické záznamy nie je možné meniť. Exegéta z nich môže čerpať princípy Božej práce v dejinách sveta, Izraela alebo jednotlivca. Pri aplikácii princípov odvodených z historického textu musí udalosti (skutky účastníkov) hodnotiť na dvoch úrovniach - starozmluvnej (podľa platných zákonov v tom období) - a na úrovni novozmluvnej, tj. čo si z príbehu môže vziať súčasný čitateľ.

3.2 Múdroslovie

Väčšina múdroslovia (Príslovia, Jób, niektoré žalmy, Kazateľ, Pieseň Šalamúnova) je nadčasová a vhodná na priamy výklad. Treba počítať s tým, že teológia múdroslovia je často obmedzená na ľudskú múdrosť, a teda musí byť dopĺňovaná Božím zjavením z Novej, prípadne zo Starej zmluvy.

3.3 Proroctvo

Božiu vládu nad svetom a dejinami je možné málokde tak jasne pozorovať ako v naplnených proroctvách (historické predpovede) a na ich základe očakávaných naplneniach eschatologických predpovedí. Cirkev je veľmi ochudobňovaná, ak sa tejto téme slúžiaci Slovom vyhýbajú.

Ako "novozmluvné" môžeme označiť v SZ tie časti, ktoré prorocky alebo typologicky popisujú pomery v Novej zmluve. Každý napr. pozná 53. kapitolu proroka Izaiáša ako príbeh Mesiášovej smrti a vzkriesenia. Starozmluvný obetný systém je typologickým zobrazením obete Ježiša Krista a princípu Božieho odpustenia prostredníctvom zástupnej obete.

3.4 Božie atribúty

sú tie isté dnes ako v SZ. Boh, Otec Ježiša Krista, nie je nejaký "prísny starozmluvný Boh". Stavať Boží charakter zjavený v SZ proti jeho zjaveniu v NZ je heretické. Božie vlastnosti môžeme vidieť vo všetkých častiach SZ - v jeho diele stvorenia aj vykúpenia. Zvlášť bohaté na popis Božích atribútov sú tie časti, kde Boh vstupuje do dialógu s človekom (žalmy, proroci). Poznanie Božích vlastností je nevyhnutnou súčasťou spásy v Ježišovi Kristovi a je dobré dopĺňovať si ho aj zo SZ.

3.5 Spiritualita a modlitba

S malým nadsadením je možné povedať, že Žalmy sú modlitebnou knihou cirkvi. Je to tá časť SZ, ku ktorej čítaniu na bohoslužbách netreba zvlášť povzbudzovať. Pri výklade je potrebné načrieť hlbšie ako len k formálnemu: "Žalmista chváli, aj my chváľme!". V Žalmoch je popísaných veľa životných zvrátov, pri ktorých autor prechádza zo žalospevu do chválospevu. Exegéta by si mal všimnúť prečo. Žalmy obsahujú veľkolepé opisy Božieho charakteru. Exegéta by sa tu mohol venovať výkladu jednotlivých vlastností (atribútov) Božích a ich vzťahu k modlitbe.

4. ZRUŠENÉ A ZMENENÉ "ČASTI" STAREJ ZMLUVY

4.1 Zvykové právo po Mojžiša

Patriarchovia sa v mnohých veciach správali podľa zvyklostí kultúry, v ktorej žili. V týchto veciach môžeme len zdôrazniť, že ich spravodlivosť podobne ako v NZ nevyplývala z ich dobrých skutkov, ale z viery (Gn 15:6). Formálne napodobňovať niektoré ich zvyky je nielen proti Novej zmluve, ale aj proti Mojžišovmu zákonu.

4.2 Prísľuby pre fyzický Izrael

Aj keď cirkev je "obriezka" (Fil 3:3), niektoré prísluby Božie platia len pre fyzický národ izraelský. Pri výklade je vhodné vyhnúť sa zbytočnému spiritualizovaniu a radšej sa venovať Božiemu vzťahu k fyzickému Izraelu.

4.3 Mojžišov zákon (Sinajská zmluva)

Všetky prikázania sinajskej zmluvy je treba hľadať zopakované, pozmenené, prípadne zrušené v Novej zmluve. Motívom pre plnenie prikázaní je vždy ich prítomnosť v Novej zmluve. Pri zmenách sa nemôžeme obmedziť na tzv. ceremoniálne a štátoprávne zákony. Ježiš mení práve morálne zákazy Desatora a nahrádza ich dôslednejšími požiadavkami (čím zároveň tieto prikázania "neruší, ale napĺňa" Mt 5. až 7. kapitola). Napr. prikázanie o sobote (šabate) nikde nie je zopakované, ale ani pozmenené na nedeľu. Preto zmysel tohto prikázania v NZ musí ležať niekde inde ako v "zasvätení" jedného dňa!

Tento krátky pokus o diferenciaciu v rámci SZ sa nepokúša riešiť sporné otázky vo výklade SZ, ale predpokladá ďalšie štúdium vzťahu medzi Starou a Novou zmluvou. Musíme počítať s tým, že vždy ostanú nejaké "šedé oblasti", ktoré vyžadujú toleranciu a schopnosť povedať "neviem".